

ΣΤΟ ΑΤΕΛΕΙΩΤΟ ΥΨΟΣ

«Νεκρούσαι και ζωίς με»

Πολύ πρόσφατα, (μέσα Ιανουαρίου), μιά λιγόλογη είδηση γνωστοποίησε το επίγειο τέλος ενός ξεχωριστού προσώπου. Ο σέρ Έντμουντ Χίλαρν εκλείσε τα μάτια του σέ ηλικία 88 ετών.

Ίσως κάποιον τον γνωρίζουν. Ήταν ο πρώτος άνθρωπος που κατέκτησε την ψηλότερη κορυφή του κόσμου, την κορυφή των Ίμαλαίων, του Έβερεστ, τή «Στέγη του Κόσμου», πριν 55 χρόνια, στις 29 Μαΐου 1953.

Άσφαλώς και δέν είναι δυνατό σέ μās, από απόσταση, νά «μπαύμε» στο κλίμα, τίς δυσκολίες και τά μυστικά του κατορθώματος. Ο ίδιος ό Χίλαρν είχε πεί κάποτε, πώς ή κατάκτηση του Έβερεστ «είναι σάν νά φτάνεις στο φεγγάρι, χωρίς τή βοήθεια τής τεχνολογίας». Δέν μπορούμε όμως νά εκτιμήσουμε πόσο εϋστοχη ή μεγαλύτερομη είναι αυτή ή δήλωσή του. Όμως ή μετέπειτα (μετά τό κατόρθωμά του) ζωή του δίνει κάποια εχέγγυα ταπεινοσύνης. Άφοϋ, όπως αναγνώρισε ή πρωθυπουργός τής πατρίδας του, τής Νέας Ζηλανδίας, Έλεν Κλάρκ, «έζησε μιά ζωή μέ ταπεινότητα, γενναιοδωρία και άποφασιστικότητα», δημιουργώντας τό φιλανθρωπικό ίδρυμα «Ταμείο των Ίμαλαίων» (μέ έτήσια έσοδα άνω των 250.000 δολαρίων), ανακουφίζοντας τούς φτωχούς του Νεπάλ. Άς τον αναπαύσει ό Θεός, πού είχε τό σθένος για τέτοια ύψη, ξεπερνώντας έμπόδια και αντιξοότητες. Όσοι επιδίδονται σέ

Άρχιμ. Γρηγορίου Γ. Λίχα

ύψηλές όρειβασίες σημειώνουν, πώς ένα από τά μεγάλα έμπόδια εκεί ψηλά είναι ή έλλειψη όξυγόνου. Άλλά μέ τούς τεχνολογικούς έξοπλισμούς, αντιμετώπιζονται έπαρκώς οί δυσκολίες αυτές. Μέ τήν έλλειψη «όξυγόνου» στην καθημερινότητά μας, τί γίνεται;

Αυτές τίς μέρες, ένα Πρόσωπο, οικείο στους περισσότερους, ό Χριστός, κάνει μιά αναρχήση στην ύμστη –και πιό ώραία!– «Στέγη του Κόσμου». Άνεβαίνει στο ύψος του Σταυρού! Αυτό είναι τό κατεχοχήν άνέβασμα, τό άνέβασμα στον «Κόσμο του Σταυρού»! Δύσκολο, μά άγιο και λυτρωτικό! Και μās παρακινει όλους μας νά (συν)άνεβαίνουμε πάντοτε ψηλά, αφήνοντας κάτω αυτά πού μās βαραίνουν και μās καθλώνουν· για νά άνεβαίνουμε σωστά. Και από τό ύψος του Σταυρού νά άπολαμβάνουμε τή μοναδική και αυθεντική «θέα» όλης τής ζήσης.

Άν και πρέπει νά κατατέμενεται σέ έπιμέρους τμήματα τό ένα και έναίο άπολυτρωτικό έργο του Κυρίου μας, αλλά, αν έπιτρέπεται νά μιλήσουμε κάπως σχηματικά, θά μπορούσαμε νά πούμε, ότι έφτασε στην κορυφή του Σταυρού, προκειμένου νά ύψώσει σέ περίοπτο βάθρο τό «Σταυρικό φρόνημα»· τό φρόνημα τής Υπακοής, τής Θυσίας, τής Άγάπης!

Μέ τήν ανθρώπινη λογική οί αξίες αυτές δέν γίνονται άπόλυτα άποδεκτές. «Οί ήθικές και, πολύ περισσότερο, οί δικονομικές “κατηγορίες” στο σημείο αυτό (στό: Μυστήριο του Σταυρού), μένουν πάντοτε άπλοί “άχρoί” άνθρωπομορφισμοί» (π. Γ. Φλωρόφσκι). Πάντως –είναι πανθολογούμενο από τούς εκκλησιαστικούς συγγραφείς– πώς ή ζωή του κόσμου και ή Σωτηρία του ολοκληρώθηκε και τελειώθηκε επί του Σταυρού.

Και «ό άθλος του Χριστιανού είναι νά ακολουθεί τον Χριστό· νά ακολουθεί δηλαδή, τήν όδό του Σταυρού Του και του Πάθους Του. Νά Τόν ακολουθεί ακόμη και στο θάνατο. Και πάνω άπ’ όλα νά Τόν ακολουθεί στην Άγάπη... Όποιος δέν άποθνήσκει σόν Χριστώ, δέν μπορεί νά ζεί έν Χριστώ, ούτε νά ζήσει σόν Χριστώ. Και αυτό δέν είναι ένας άπλός κανόνας τής ζωής των άσκητών· είναι ένας μυστικός και όντολογικός νόμος τής πνευματικής ζωής, δηλαδή ένας νόμος τής ίδιας τής ύπαρξης» (π. Γ. Φλωρόφσκι).

Όντολογικός, λοιπόν, νόμος! Νά ή άληθινή άνύψωση! Άς τήν αγαπήσουμε, για νά τήν ζήσουμε. Για νά «ζήσουμε».

Γνησιότης του Παναγίου Τάφου

Άρχιμ. Τίτου Κ. Χορτάτου,
Ιεροκήρυκος

ΠΡΟΣΦΑΤΩΣ άνεκινήθη θέμα, εκ του μή οντος, εκ ξένων προς τήν καθόλου χριστιανικήν παράδοσιν και δη και αυτήν τής Σιωνίτιδος Μητρός των Εκκλησιών, περί τής γνησιότητος του Παναγίου Τάφου.

Είς άπάντησιν των όσων ελέχθησαν και έγράφησαν θεωρώ σκόπιμον ίνα, συμφώνως ταίς πηγαίς, σημειώσω τά έξής, όχι βεβαίως ότι χρειάζονται άποδείξεις περί τής γνησιότητος του Τάφου του Σωτήρος ήμων Ίησού Χριστού, αλλά ως άπάντησιν των όσων κακοβούλως και άνιστορίτως λέγονται.

Ο Τόπος των άγιων Παθών, τής τριήμερου Ταφής και τής ένδόξου Άναστάσεως εύρίσκεται βεβαίως εις τό κέντρον τής πόλεως Ιερουσαλήμ από τής έποχής του Άδριανού. Τοϋτο κατανοείται, εάν λάβωμεν ύπ’ όψιν μας τήν μετά Χριστόν ιστορικήν διαδρομήν τής Άγίας Πόλεως. Το 70 μ.Χ. ή Ιερουσαλήμ κατεστράφη υπό του Τίτου. Άνιδρύθη δ’ έν μέρει επί Άδριανού κατά τά έτη 136-138, ό όποιος τήν μετενόμασεν εις Αίλιαν Καπιτωλίαν και τήν άνέδειξεν ως έθνικήν πόλιν, άπελάσας έξ αυτής τούς Ιουδαίους. Ο Τερτυλλιανός μάλιστα λέγει ότι ούτε εις τά «μεθόρια τής γής εκείνης έπετρέπετο ίνα κατοικώσιν οί Ιουδαίοι» (Τιμοθέου Θέμελη, Η Ιερουσαλήμ και τά μνημεία αυτής, Ιεροσόλυμα 1928, σελ. 197). Άπό τήν έν λόγω άνοικοδόμησιν ή περιοχή τής Ιερουσαλήμ σημαντικώς μετεβλήθη, διότι ή Σιών, ή όποία περιεκλείετο εις τήν πρό Τίτου πόλιν, επί Άδριανού άπεκλείσθη και έμεινεν έξω των τειχών. Ο Γολγοθάς και ό Τάφος του Κυρίου περιελήφθησαν εις τήν νέαν πόλιν προκειμένου τό έμβαδόν αυτής νά είναι τό αυτό μέ τό τής παλαιάς. Εάν δέ λάβωμεν ύπ’ όψιν μας ότι από τήν έποχήν του Ίησού τό βόρειον μέρος τής Ιερουσαλήμ έκαλύπτετο υπό οικιών, έξυπακούεται ότι εις τήν μετά τον Άδριανόν πόλιν, ό Γολγοθάς εύρίσκεται περίπου εις τό μέσον αυτής. Σήμερον δέ ή περι τόν Ναόν Χριστιανική συνοικία καλείται «Χάρτου - Νασάρα».

α. Η μαρτυρία των Ιερών Ευαγγελίων περί του Τόπου τής Ταφής

Συμφώνως προς τά Ίερά Ευαγγέλια ή Σταύρωσις και Ταφή του Θεανθρώπου Σωτήρος Χριστού διεδραματίσθη έξωθεν τής τότε Ιερουσαλήμ. Ο Άγιος Ευαγγελιστής Ιωάννης μαρτυρεί: «Πάρελαβαν δέ τον Ίησουν και άπήγαγον και βαστάζων τό σταυρόν, αυτού έξήλθεν εις τον λεγόμενον Κρανίου Τόπον... όπου αυτόν έσταύρωσαν» (Ιωάν. 19.17 και 18). Ο Άπόστολος Παϋλος, σύγχρονος και αυτός των γεγονότων των Άγιων Παθών και τής Τριήμερου Άναστάσεως λέγει: «διό και Ίησοϋς ίνα άγιάση δια του ίδιου αίματος τον λαόν, έξω τής πύλης έπαθει» (Έβρ. 13, 12). Ο Γολγοθάς λοιπόν εύρίσκετο έξω τής πόλεως αλλά πλησίον αυτής, διότι ως γνωστόν έθος έπεκράτει εις τούς Ιουδαίους αλλά και τούς Ρωμαίους, αί θανατικά άποφάσεις νά εκτελώνται έξω και πλησίον των πόλεων, ώστε βλέποντες αυτάς οί άνθρωποι νά παραδειγματίζονται και νά φοβούνται. Τοϋτο βεβαίως μαρτυρείται υπό του Ευαγγελιστου Λουκά, ό όποιος γράφει: «ήκολούθει δέ αυτόϋ πολλή πλήθος του λαού» και «είστήκει ό λαός θεωρών» (Λουκ. 23, 27 και 35). Η έγγύτις του Γολγοθά βεβαιούται υπό του αυτόπτου μάρτυρος των γεγονότων Ευαγγελιστου Ιωάννου, ό όποιος έξιστορών τά θεία Πάθη γράφει τά έξής: «τοϋτον οϋν τον τίτλον πολλοί άνέγνωσαν των Ιουδαίων, ότι έγγύς τής πόλεως ό τόπος όπου έσταυρώθη ό Ίησοϋς» (Ιωάν. 19, 20).

Τήν έποχήν, λοιπόν, του Ίησού ό Γολγοθάς και ό παρακείμενος Τάφος, τον όποιον ή Γραπτή Παράδοσις απέδωκεν εις τήν οικογένειαν του Ίωσήφ του από Αριμαθαίας (Ματθ. 27, 57-60, Μάρκ. 15, 43-46, Λουκ. 23, 50-54) έκείτο προς δυσμάς του δευτέρου τείχους, όπως τό όνομάζει ό Ίώσηπος και εύρίσκετο κατηφορικώς αυτού. Εκεί ύπήρχεν μικρά κοιλιάς, τής όποιας τό τελευταίον βάθος κατέβαινεν μέχρι του έδάφους, όπου οικοδομήθη άργότερον ό Ναός τής Άναστάσεως. Είς τά ανατολικά τής κοιλάδος ταύτης οί βράχοι άποτε-

λοῦσαν εἶδος ἀκρωτηρίου ἢ ἀγκῶνος. Αὐτὸς ὁ ἀγκῶν ἦτο ὁ Γολγοθᾶς, ὁ ὁποῖος ἐξ αἰτίας τοῦ ὕψους του καὶ τῆς ἀποτόμου μορφῆς του ἐνδείκνυτο διὰ τὴν ἐκτέλεσιν θανατικῆς ποινῆς. Εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ, ὡς ἀναφέρει ἡ Ἱεροσολυμιτικὴ παράδοσις καὶ ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰησοῦ τοιαύτη, ὑπῆρχεν τὸ κρανίον τοῦ Ἀδάμ, «κρανίου τύπος» ὅπως χαρακτηριστικῶς ὀνομάζεται εἰς τοὺς Ἁγίους Εὐαγγελιστάς, δηλαδή, Γολγοθᾶς (Ματθ. 27, 33, Μάρκ. 15, 22, Λουκ. 23, 33). Εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς βραχῶδους κοιλάδος ὑπῆρχον δύο λαξευμένοι τάφοι. Πληρωθέντος τοῦ ἐνὸς ἐκ τῆς καταθέσεως νεκρῶν ὁ Ἰωσήφ ἤρξατο νὰ λαξεύῃ τὸν δεύτερον δι' ἑαυτόν. Ὁ ἀτελής οὗτος τάφος ἀποτελεῖ τὸ «καινὸν μνημεῖον, ὅπου ἔθηκαν τὸ Σῶμα τοῦ Ἰησοῦ» (Ματθ. 27, 60).

Βορειοανατολικῶς τῆς μικρᾶς αὐτῆς κοιλάδος ὑπῆρχεν σπήλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν παράδοσιν οἱ στρατιῶται περιόρισαν τὸν Κύριον μέχρι νὰ ἐτοιμασθῇ ὁ Σταυρός. Ὁ Τόπος αὐτὸς περιλαμβάνεται σήμερον εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῶν Κλαπῶν τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως (Π.Ν.Α.). Ἀνατολικῶς τοῦ Γολγοθᾶ εὐρίσκειτο μία ἄχρηστος στέρνα, ἡ ὁποία μᾶλλον ἐχρησίμευεν διὰ τὴν ταμίευσιν τῶν βροχίνων ὑδάτων καὶ εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἰουδαῖοι, προκειμένου νὰ μὴ μιάνωσι τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, μετὰ τὴν Ἀποκαθήλωσιν, ἔρριψαν τὸν Σταυρὸν καὶ πάντα τὰ ὄργανα τῆς σταυρώσεως. Ἀποτελεῖ τὸ Σπήλαιον τῆς εὐρέσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

β. Αἱ ἱστορικαὶ καὶ ἀρχαιολογικαὶ μαρτυρίαι.

Τὰ γεγονότα τῶν Ἁγίων Παθῶν καὶ τοῦ Τόπου αὐτῶν διετήρησεν ζῶντα ἢ ἐν Ἱεροσολύμοις Χριστιανικὴ Κοινότης, ἡ ὁποία μαρτυροῦσε ταῦτα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος ἀναφέρει ὅτι οὗτοι, οἱ ἐν Ἱερουσαλὴμ Χριστιανοί, μετέβαινον τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς, τὴν ὁποίαν οὕτω ὀνόμαζον πρὸς τιμὴν καὶ ἀνάμνησιν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, εἰς τὸν Τόπον τῶν Παθῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεώς Του (Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστορία γ' 11 καὶ 7). Ὁ ἴδιος ἱστορικὸς, συμφώνως μὲ τὰς πληροφορίες, τὰς ὁποίας ἠντλησεν ἐκ τῆς συσταθείσης ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων Ἀλεξάνδρου (213-251) βιβλιοθήκης, μᾶς γνωρίζει τὴν ἀδιάκοπον σειρὰν τῶν Ἐπισκόπων Ἱεροσολύμων, οἱ ὁποῖοι μέχρι καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ ὄχι μόνον ἐποίμα-

ναν τοὺς Χριστιανούς τῆς Ἁγίας Πόλεως, ἀλλὰ καὶ διετήρησαν ζῶσαν τὴν παράδοσιν τῆς ἀκριβοῦς Τοποθεσίας, ὅπου διεδραματίσθησαν τὰ σωτηριώδη δι' ἡμᾶς Πάθη τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Ἐπὶ Ἀδριανοῦ δὲ ἀνηγέρθη εἰς τὸν ἐν λόγῳ Ἅγιον Τόπον ναὸς τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἐστήθη μεγαλόπρεπον ἄγαλμα τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Καὶ οὕτως, ὡς σημειοῖ, ὁ ἱστοριογράφος αἰμίμητος Ἀρχιμανδρίτης Βενιαμὴν Ἰωαννίδης «ἡ κοσμικὴ μανία τῆς εἰδωλολατρίας ὑπηρετεῖ καὶ ἄκουσα τὴν μωρίαν τοῦ Σταυροῦ, διατηρήσασα οὕτω μετὰ τῶν ἄλλων Ἁγίων Τόπων μάλιστα τὸ Θεῖον Μνῆμα τῆς Ἀναστάσεως καὶ προφυλάξασα ἀπὸ πάσης μανίας τῶν Ἐθνικῶν μέχρι τῆς Θεοθεν ὀρισμένης ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς φίμωσιν τῶν ἀπίστων» (Βενιαμὴν (Ἰωαννίδου, Ἀρχιμανδρίτου), Τὸ Προσκυνητῆριον τῆς Ἁγίας Γῆς, τεῦχος Α', ἐν Ἱεροσολύμοις 1877, σελ. 204).

Ὡς ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν περὶ τοῦ ἀκριβοῦς Τόπου τῆς Σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ δεχόμεθα τὴν μαρτυρίαν τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ τὴν λεπτομερῆ, ὄντως, θείαν ἱστορίαν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου, ὁ ὁποῖος θεοπνεύστως καταγράφει τὸ ἐξῆς γεγονός: *ὅτι κατὰ τὴν στιγμήν τῆς Σταυρώσεως «τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω καὶ ἡ γῆ ἐσειέθη καὶ αἱ πέ-*

τραὶ ἐσχίσθησαν» (Ματθ. 27, 51). Μεταξὺ τῶν πετρῶν τούτων ἦτο καὶ ἡ τοῦ Γολγοθᾶ, τῆς ὁποίας ἡ ρωγμὴ διεσώθη καὶ ἦτο ὄρατὴ εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, ἕως καὶ τῶν ἡμερῶν μας. Ὁ σεισμός καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέν ρήγμα εἰς τὸν Γολγοθᾶ ἐπιβεβαιοῦται ὑπὸ αὐτῆς τῆς μαρτυρίας τῶν προσκυνητῶν καὶ διαπιστοῦται ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων, οἱ ὁποῖοι ἐξήτασαν τὸ ἄνοιγμα τοῦ βράχου.

Εἰς τὸν γενόμενον σεισμόν ἀναφέρονται οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Τάκιτος καὶ Σουετόλιος, τῶν ὁποίων αἱ καταγραφαὶ ἀποτελοῦν ἀψευδεῖς μαρτυρίας τοῦ γεγονότος τούτου (Τιμοθέου (Θέμελη, εἶτα Πατριάρχου Ἱεροσολύμων), ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 195). Ἐπίσης ὁ Φλέγων, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἱερὸς Ἱερόνυμος, λέγει ὅτι τὸ δ' ἔτος τῆς β' Ὀλυμπιάδος (ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ) ἐγένετο ἡ μεγαλύτερα ἔκλειψις, ὥστε εὐκόλως ἔβλεπέ τις τοὺς ἀστέρας, ὅποτε συνέβη καὶ ἰσχυρὸς σεισμός» (ἔνθ' ἄνωτ.). Τὴν ὑπαρξίν τοῦ σεισμικοῦ ρήγματος τοῦ Γολγοθᾶ ἀναφέρουν καὶ ἐπικαλοῦνται, εἰς ἐπιβεβαίωσιν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατηχήσεις IV, κεφ. 9 «Πέτραι διερράγησαν τῷ φόβῳ δι' αὐτόν») καὶ ὁ μάρτυς Λουκιανός, ἀπολογούμενος πρὸ τοῦ Ἐπαρχοῦ. Ἐπίσης πλείους περιηγητῶν καὶ ἐπιστημόνων βεβαιώνουν τὸ σεισμικὸν ρήγμα καὶ ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ Γολγοθᾶ ρωγμὴ προῆλθεν ἐξ ὑπερφυσικοῦ γεγονότος. Μνημονεύεται ἐνταῦθα ὁ Adisson, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπίστευεν τὸ γεγονός τοῦτο καὶ τὸ ἐφαντάζετο ὡς ἀποκύημα τρυφερόν τοῦ ἱερατικοῦ κόσμου. Ἐλθὼν, ὁ ἴδιος εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἀφοῦ ἐξήτασεν τὴν ρωγμὴν τοῦ βράχου φυσιολογικῶς, εὐθὺς ἀνεφώνησεν: «ἄρχομαι νὰ γίνωμαι Χριστιανός».

Ἡ κατόπιν ἐνεργειῶν τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος ἀποκόλλησις τῶν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ καλυπτηρίων πλακῶν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα Μαΐου - Ὀκτωβρίου τοῦ 1988 ἐπὶ τῆς σεπτῆς πατριαρχείας τοῦ αἰοδίμου Πατριάρχου Διοδώρου τοῦ Α' (1981-2000) ἔφερεν εἰς φῶς τὸν βράχον τοῦ Γολγοθᾶ. Οἱ διενεργήσαντες τὸν ὡς ἄνω πλήρη καθαρισμὸν ἐκ τῶν πλακῶν καὶ τοῦ κάτωθεν αὐτῶν γεμίσματος ἐκ γύψου, Καθηγητῆς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Γεώργιος Λάββας καὶ Ἀρχιτέκτων κ. Θεοδόσιος Μητρόπουλος σημειοῦν τὰ ἐξῆς:

α) Ἡ διαμπερὴς ρωγμὴ δεξιὰ τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἔχει πλάτος μέχρι 12 ἐκ. εἰς ὀρισμένα σημεῖα. Εἶναι συνεχῆς, ἀσφαλῶς διαμπερῆς, καὶ

ἀναμφισβητήτως τὸ ἀποτέλεσμα ἐνὸς ἰσχυροῦ σεισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔσχισε τὸ ἄνω μέρος τοῦ Ἱεροῦ Βράχου τοῦ Γολγοθᾶ εἰς δύο τμήματα. Εὐθὺς ὡς τὴν ἀντικρύσαμεν, ἤλθεν εἰς τὸν νοῦν μας ἡ φράσις τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου: «... καὶ ἡ γῆ ἐσειέθη καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν» (κεφ. ΚΖ'), ἡ ὁποία ἀνεφέρετο εἰς τὸν σεισμόν κατὰ τὴν ὥραν τῆς Σταυρώσεως.

β) Τὸ δεύτερον εὔρημα ἐνετοπίσθη εἰς τὸ βύθισμα τοῦ Ἱεροῦ Βράχου, ὀπισθεν ἀκριβῶς τοῦ κέντρου τῆς Ἁγίας Τραπέζης (ἡ ὁποία εὐρίσκειται ἐπὶ τοῦ Φρικτοῦ Γολγοθᾶ). Πρόκειται περὶ λιθίνης ὑποδοχῆς κυκλικῆς μορφῆς, μερικῶς θραυσμένης, ἡ ὁποία δηλώνει προφανῶς τὸ σημεῖον τῆς τοποθετήσεως τοῦ Σταυροῦ τοῦ Μαρτυρίου. Ἔστω καὶ ἐὰν δὲν εἶναι ἡ ἀθθεντικὴ ὑποδοχὴ, ἀλλὰ ἄλλη μεταγενεστέρως ἐποχῆς, διατηρεῖ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν σημασίαν της, διότι ὑποδηλώνει τὴν παραδοθεῖσαν ἀθθεντικὴν θέσιν τοῦ Σταυρικοῦ θανάτου.

γ) Τέλος, ἡ τρίτη ἐνδιαφέρουσα περιοχὴ εὐρίσκειται ἀριστερὰ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ὅπου ὁ Ἱερὸς Βράχος φέρει παλαιόν, λευκόχρυσον ἐπίχρισμα μὲ χαράγματα σταυρῶν. Ἐκεῖ πού τελειώνει ὁ Ἱερὸς Βράχος, πρὸς δυσμᾶς, διεσώθησαν ἐπίσης τμήματα δύο διαδοχικῶν δαπέδων καὶ ἀκόμη τμήμα λοξοῦ τοίχου μὲ κατεῦθυνσιν ἀπὸ Β. πρὸς Ν., ὁ ὁποῖος συνεχίζεται κάτωθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης. Πρόκειται περὶ δαπέδων παλαιότερων διαμορφώσεων τοῦ Ἱεροῦ χώρου –πιθανῶς τὰ τοῦ 11ου καὶ 12ου αἰῶνος–, ἐνῶ ὁ λοξὸς τοῖχος φέρει εἰς τὸν νοῦν τὴν σχετικὴν περιγραφὴν τοῦ ρώσου ἡγουμένου Δανιὴλ (1106-7 μ.Χ.). Ἡ χρονολόγησις τῶν εὐρημάτων αὐτῶν εἶναι ἀκόμα ἀντικείμενον μελέτης» (Λάββας Γ. - Μητροπούλου Θ., Φρικτὸς Γολγοθᾶς, ἡ ἀποκάλυψις τοῦ σημείου τῆς Σταυρώσεως τοῦ Θεανθρώπου. Ἐν Νέα Σιών, 1998 (Τόμος II), σελ. 325-326).

Ἀντιθέτους ἀπόψεις λοιπὸν ἐκφράζουν μόνον ὅσοι δὲν δέχονται τὰς ἱστορικὰς μαρτυρίας καὶ τὴν ζῶσαν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Ὁ Πανάγιος καὶ Ζωοποιὸς Τάφος εὐρίσκειται ἐκεῖ ὅπου καθημερινῶς προσέρχονται οἱ ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς εὐλαβεῖς Προσκυνηταὶ καὶ οἱ ὁποῖοι λαμβάνουν τὴν ἀενάως ἀναβλύζουσαν ἐξ αὐτοῦ χάριν καὶ ἡ γνησιότης τοῦ ὁποῖου μαρτυρεῖται ἕκαστον Μέγα Σάββατον διὰ τῆς θαυμαστῆς ἀφῆς τοῦ Ἁγίου Φωτός.